

Landskap: *Blekinge* Upptecknat av: *Jahn Nannson*
 Härad: *Medelstad* Adress: *Jordö Hjortekammar*
 Socken: *Listerby* Berättat av: _____
 Uppteckningsår: *1737* Född år _____ i _____

Uppteckningen rör *Stenhuggeri i Jordö*
Stenhuggeriet började omkring aderton-
 hundrasjutiopem. på Jordö. Det var en tysk
 firma som hette *Vollf* som kom hit till
 Sverige och började *Stenhuggeri* han börja-
 de sin verksamhet på *Tjörkö*. Han frågade
 där om det var några som ville hugga
 en ångbåtslast sten åt honom på
 kredit alltså utan pengar för han hade
 inte några pengar att betala med för
 än han hade varit i *Tyskland* och sått
 stenen det lovade de att göra när så en
 ångbåtslast sten var huggen så hyrde han

Skriv endast på denna sida!

17 sid.

5109

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

2

en ångbåt som kom och lastade in
stenen och gick till Ryshland när så
stenen var såld kom Vollen tillbaka och
hadde pengar med sig att betala till
Stenhuggarna. Sedan började Stenhugge-
riet för full sväng. På Tjörhö var ett
mycket stort berg, där lagades till med
ett storbrätt eller balagsberg som de
kallar. I ett balagsberg där tillhanda-
håller firmen all redskap, såsom krannar
och folk till att borra och sjuta ut stenen
från berget när dom så har sjutet ut ett
stycke sten så börjar dom att kila ut
stycken i olika bitar sedan krana dom
upp bitarna och lägger dom på en rulle
och kör ut dem på planen där stenhug-
arna sedan kila sönder dem till ämne

och putsa till dem till gatsten av
olika storlekar. Största storleken av gatsten
var så kallad dubbelsten som var fyrtio
centimeter långa tjugo centimeter breda
och tjugo centimeter höga, sedan kommer
nästa storlek som kallades bindare, tretio
centimeter långa, tjugo breda o tjugo höga.
så kommer koppsten som är tjugo centi-
meter långa tjugo centimeter breda och
tjugo centimeter höga. Sedan kommer
femkanter som har fem hörn och har
samma höjd som de andra stensorten
femkanter får ritas ut efter mall för
att få viss längd mellan hörnen fem-
kanter är tretio centimeter lång från
ytre spetsen till fogen, På alla stensorter
av gatsten finns ju klypp och rot sido och

fog. Denna stensort kallas för storsten.
Sedan kommer andra sorter av gäststen
som har mindre storlek på bredd och
längd. En sort som kallas Höga prismor
den var tjugo centimeter höga, från tretton
till femton centimeter breda, och från
arderton till tjugo sju länga. Sedan har vi
låga prismor samma längd och bredd
som föregående prismor men bara fjorton
till sexton centimeter höga. Tillverkning-
en av denna stensort var tredje klass.
Så kommer kambergsten den har sam-
ma storlek som höga prismor men
för tillmärkas mycket många med förste-
klass puts råta kantar och slata kanyer
enfärdig i granit best i kanyarna. Alltså
tillmärkas förste • andre • tredje klass sten

Priset på stenarterna var olika, huggstenen
betaldes med tre kronor på kvadratmeter
priset varierade mellan tre till fem
kronor på kvadratmeter på stensorten
som tillverkades. I Karlskrona var ju
gått om straffångar för dom togs ut
till Fjörkö för att låsa ett hugga sten
en del sten fraktades in till Karlskrona
till straffångersstället där dom fick hugga
och så så ofta fångarna var inte på Fjörkö.
Så togs några män in på stenhuggeret
som darsvarare dom fick transportera
bort allt skrävel och oduglig sten ur
berget, där så berget låg nära sjön lades
ut sels och vagnar till att transportera ner
stenen till sjön där som byggen var
utlagda det fick darsvararna föra

Gaxvärkarna hade en tunnning av aderton
till tjugo öre. Under ären sågs väste stenindustri
i stor skala ju fler man som ville hugga
sten ju fler berg köptes var som var
berg att komma över och ferket lode
an på att låra att hugga sten för nå
den tiden när stenhuggeriet kom i gång
här i Blekinge så var det inte många med
tilvärkningerna eller graniten. Berg köptes
här och var och ären här på jordö
Bönderna var ju pigga på att få sälja
bergen det blev ju en extra inkomst
för dem så fick dem köra ned stenen
till sjön också, dom hadde inte mer än
tio öre i bergavskift och aderton öre för dom
kördle ned stenen till sjön på kvadratmeter
alltså tjugoåtta öre för berg och körstor.

Här på jorden som inte är så stor o' med
cirka femton hushåll var livligt med sten
huggeriet för här var mycket med berg till
avsalu när det gick som bäst var här inte
mindre än ett hundra fem stenhuggare
så då var det ett hamsane i varende
krok över hela ön. Tre smeder hadde jemt
att jöja med att hålla verktygen vassa
till stenhuggarna, varje smed hadde vars
en hantlangare att dra bälgen o' skota
verktygen i elden så inte den blev för
varmt, även fick hantlangaren stöjga om
det behöves o' det behöves nog på den
tiden för då brukades verktyg av järn som
fick stälas puthammaren var av järn och
behöves ställas när stålet var uppstötet
så och med puthakarna och bredhakarna

pikhakkarna tjänade till att brösta upp
 kithålen med sedan slogs hålet färdigt
 med mejsel tjilhålet var ~~en~~ utlångt för
 att kilen skulle kunna sättas i hålet
 efter som kilen är flat cirka ett tum bred
 Breddhakkarna tjänade till att hugga en
 ritts på stumblacket där man skulle slå
 kilsömmen, så fick man hålla på med
 att hila tills man fick lagom goda
 skivor sen ritade man av dem med
 breddhakkarna och brätte av skivan med en
 stor slägga tills det blev lagom ämne
 En valig tjärtunna fylles med skrävel och
 smält grus osv där putsades stenen tills
 den blev färdig. Var fjortonde dag kom basen
 och mätte upp stenen hur många meter
 man hadde då hadde de ett hopslaget

hord som man fick sätta upp stenen
på; så användes en blandning av sten-
kålstjära och linolja att stämpla stenen
med varje stensort hadde var sitt märke
Här på jorden är bara grunt vatten kring
land så att inga lastångare eller båtar
kan ta stenen vid upplagsplatserna
utan en stor bygga fick läggas ut på
en udde å jorden. Sedan tillhandlade kött
belogyt stora så kallad färjö flatbåtend
som flöt in på vikarna för att hemta
ut stenen till den stora byggen när
så mycket sten hadde blivit utfraktad så
det räckte till en båtlast så kom där en
ångare och lastade stenen, stenen gick
uteslutande på tyskland på den tiden
Hamburgstener gick alltid på hamneurg.

Priset på stenbraktningen var femton öre på meten, såjäm lastade tjugo metes stadt och tjugofem av den låga stenen två man hade jämt ett jora med o frakta ut stenen för då blev stora lager över vintern med så många man. En del av stenhuggarna var boende på jorden och en del i dess närhet så dom kunde komma hem om kvällen resten fick hyra in sig i stugorna på ön för en ringa betalning. Utskyppningen av tillmärkad sten fick firman hyra båtar till en båjan men efter som industrin utvecklade sig köpte bolaget egna båtar och fraktchor. Bolaget köpte fyra båtar Glyham, Baltik, Karlshamn, Orvar odd, det var namnet på Bolagets båtar dom fick oavbrutet med sten från Sverige.

Till Tyskland så lant vattenet var rent
 för is. Så kommer vi till nu det går till höj
 på ett berg, först undersöker man om graniten
 duger eller om där finns något pålägg eller
 några slag att sjuta efter, finns inga slag
 i berget så kan det vara rätt så smält
 att kunna sjuta ut sten, men huvud-
 saken är ju den att där finns pålägg på
 berget, en god bergtännare kan med en
 slägga slå på berget så känner han och
 hör hur just berget ligger om det är just
 till pålägg eller om det är grunt, finns
 det pålägg på berget så tar man en grada
 och gräver undan jorden där man tänker
 o sätta på ett skott, om man kan ta reda
 på hur just berget ligger man antar att
 där är 8 fot till botten så borrar man sju

fat för att inte komma för nära botten
för är det högt påligg kan kraften gå i
påligget och skattet går inte ut då brukar
man se borra upp försladdningen och slå
igen hålet ett par fot o ladda om igen
och försöka spricka då berget o inte går
till ända så man kan hita får man borra
ett nytt hål o skuta tills man får ända
på berget så man kan böja o hita ut
bitar. Så hånder ofta att påliggare stanna
i ett berg och går ^{nya} längre dels genom att det
växer ihop och dels jinova skällor som kom-
mer till i botten, skällor kan man skuta
upp med dynamit så att man kan få
rätta botten igen, men ett påligg som
växer ihop med botten är inte möjligt
att kunna förbättra längre utan då får

5109

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV 13

13

man flytta därifrån och undersöka på ett
annat berg, Det också att man får flytta
från ett berg genom att stenen byter om
färg så den är omöjlig att arbeta i till exempel
där kan vara stora stycken med bratt som
vi kallar är det inte alltför stora stycken
så skuter man under den biten med
dynamit och lägger i skrothögen om det
är så att stenen är bra att arbeta för öv-
rikt är stenen tög och dålig så flyttar
man i alla fall till ett annat berg det
är stor skillnad på sten hur lätt den är
att arbeta i och hur slät den går när man
hitar det är huvudsaken att stenen går
slät och rätt när man hitar. Där är ju
två sorter sten det är bråksten och klyvsten
klyvstenen är ju föredragen för den har ju

stark klyv och skall den följas alltid klyv
och skall när man kilar, klyvsten väl inte
mer än hålten av kilhål mot bräckstenen
därför är klyvsten ett föredraga när det gäller
att hugga gatsten. Bräckstenen har också
svall och klyv men är inte så säker att
arbets i som klyvstenen. Borren som används
för att borra ned hålen är av tre slag storborr
i mittenborr och småborr, storborr och mittenborr
användes för brutladdning och småborr för
dynamit när man borrar så är man tre
man en håller boaret och två slår med av-
sedda borrlaggor när hålet är färdigt så pump-
as hålet rent för stummjöl och vatten för vatten
får man använda i hålet när man borrar,
när man har boaret ned en halv fot
slår man i vatten o så för man en brans

av enris eller gransis eller kalman och sätter
på bovret så det inte stinker när man slår
när så det har blivit tjögt i hålet pumpas
man upp och gör hålet rent med en puffy
pumpkäs som man får beta till o så slår
man i nytt vatten undan för undan
tills hålet är färdigt att skuta in man
tar rätt på en tegelsten och slår sönder
den till fint grus det användes till för-
laddning. är det ett stort skott så lägger
man i en till två kilo brut tegelstenen
fuktas med litet vatten så den inte är
för torr för då sitter inte proppen fast
om det bli hård pårestning. För laddningen
läggs i lite i sönder o så sätter man en
med en laddstäck av järn förkapsrad i
ändan en man slår så vackert med en

5109

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV 16
16

slugga så att man inte slår eld på träden
för då kan ju skottet gå en o dem som
ladda kan ju skutas i själ som har hänt många
gångar genom ovärsam laddning i ett
storbors hål tar man alltid dubbel träd för
att vara säker för det kan hända att det
^{fins} fel på träden. Det fins ett sätt också till att
att få ut stora stubblock kan man bara sputa
upp en spricka stor som ett ~~hål~~ hål ut tum
bred så kan man sputa mina man tar ett
par trästickor och sätter ned i spickan med
till batten sedan häller man ned fint
mischrut i sprickan och gör ovärså så
åker beten ut om det fins möjlighet.
Ja nu har ju stenhuggerit dragis in betydligt
men där det går så har de ju lämpligare red-
skap att arbeta med i stället för pikhakkorna

5109

användes bara majsetn för att slå kiltål
o i stället för bredkalkorna användes bränn-
majset att ritsa med, det blir mycket finare
ritsar och ämnen blir finare, O så i de stora
bergen slipper dom att bora för hand för
där har dom komprässor och borrar med
maskin både ständare och svallare, att slå
in svallare med stobor är inte en lätt sak
för hand det unviker man så mycket som
möjligt. Småborren användes bara för dyna-
mit skjutning dom slår en man ned själva
på grund av dom är så smala

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

17

17